

Europos saulėlydis ir intelekto nuovargis: kur nukris naujoji geležinė uždanga?

PAULIUS GRITĖNAS

Pustuštis greitkelis dar labiau rėžė akį, prisiminus Vakarų Vokietiją, kur tenka brautis pro naujausių modelių amerikietiškus automobilius. Už kelių kilometrų nuo Heidelbergo prie amerikiečių generalinio štabo abipus greitkelio driekiasi daugiau nei trijų kilometrų automobilių kapinės. Rytų Vokietijoje, priešingai, atrodo, kad pasiklydai ir važiuoji į niekur vedančiu greitkeliu. Tik sienos abipus greitkelio primena, kad aplink esama žmonių. Vietoj reklaminų skydų, įprastų Vakarų Europos keliuose – milžiniškos karikatūros: Adenaueris aštuonkojo kūnu savo čiuptuvais smaugia proletariatą. Visos komunizmo kovingosios literatūros metaforos išreikštos ryškiomis spalvomis ir stipriais potėpiais, tačiau visų kapitalistinio pasaulio baisybių atstovas ir vykdytojas – vien kancleris Adenaueris.

Tai trumpa ištrauka iš genialiojo kolumbiečio Gabrielio Garcios Marquezo „Kelionės po Rytų Europą“. Prie Marquezo mes dar sugrįšime, pasitelkdami jo nuoširdžias ir naivokas įžvalgas dabarties aktualijų kontekste. Mums rūpi grėsmingai, bet realistiškai skambantis klausimas: ar galima naujoji geležinė uždanga? Kur ji nukris? O galbūt ji jau nukrito ir tik mes, informacijos sraute nespėjantys abstrakčiai pažvelgti į tikrovę ir įvertinti jos keblumo, nesupratome, kad mūsų kasdienybę jau sužymėjo nauji dieji riboženkliai?

Ką skyrė geležinė uždanga?

Kalbėdami apie Rytų ir Vakarų pasaulius perskirusią geležinę uždangą, mes dažnai pasiduodame pagundai suprasti ją tiesiog kaip fizinį objektą. Tiesą sakant, Berlyno siena iš tiesų buvo fizinis objektas, kurį galėjai ne tik pamatyti, paliesti, bet ir (kaip pamatėme istorijos eigoje) sugriauti.

Po Berlyno sienos griūties apsukresnieji tempė į namus net plytgalius, nujausdami, kad šie vėliau gali turėti ne tik istorinės, bet ir materialiosios vertės išraišką. Bet geležinė uždanga buvo daugiau nei fizinė skirtis, apribojusi žmonių galimybę judėti. Daugiau nei dviejų konfliktuojančių pusių saugumo suvokimo išraiška.

Antrojo pasaulinio karo pabaiga ir nacionalsocialistinės Vokietijos kapituliacija atvėrė nutylėtą, bet kai kurioms tautoms egzistenciškai svarbų interesų pasidalijimo klausimą. Pasaulio pasidalijimas ir naujųjų skirčių neišvengiamybė tapo akivaizdi jau Jaltos konferencijoje. Stalino planas buvo aiškus – atsiplėšti kaip įmanoma daugiau teritorijų, kurios taptų ne tik Sovietų Sąjungos protektoratu, bet ir naujojo sovietinio pasaulio dalimi.

Lenkas, vengras, čekas, lietuvis, vokiečiai – visi jie turėjo tapti ne sovietinės įtakos zonos gyventojais, o sovietiniais žmonėmis. Taigi naujasis pasidalijimas turėjo ne tik geografinį, geopolitinį, bet ir labai aiškiai išreikštą ideologinį interesą.

Įprasta šią ideologinę skirtį brėžti kaip komunizmo ir kapitalizmo priešpriešą, bet aš joje įžvelgiu kiek daugiau nei visuomenių saviorganizacijos ir ekonominės veiklos modelius. Mes gerokai subanalintume šią konfliktinę situaciją, paversdami ją tiesiog Karlo Marxo ir, tarkime, Adamo Smitho gerbėjų priešprieša.

Kaip ne kartą savo darbuose pastebėjo lenkų filosofas Leszekas Kolakowskis, sovietinė valdžia labai greitai suvokė, kad tiesiog įtikinėti savo sistemos sėkme yra per daug rizikinga, tad geriausia yra įtikinti, kad didžiausia grėsmė yra bet kokia alternatyva. Didžiausias pavojus naujai kuriamam sovietiniam žmogui – poveikis iš kapitalistinių Vakarų.

Taigi geležinė uždanga skyrė ne civilizacijas, tautas, ne skirtingus ekonominius modelius, ne skirtingas kultūrinės erdves, net ne skirtingas politines idėjas. Geležinė uždanga skyrė sovietinį pasaulį be alternatyvų ir individo laisvės ir pasirinkimų erdves. Kitaip sakant, modernųjų sovietinį žmogų nuo krikščioniškąja kultūrine, renesansine ir Apšvietos epochos tradicija suprantamo Žmogaus.

„Apsiaustoje teritorijoje komunistai yra izoliuoti; apsiaustoje teritorijoje

nėra prasmės ieškoti sąjungininkų priešų stovykloje. Apsiausties pojūtis turi dvi taktines, katastrofiškas pasekmes. Jis reikalauja apsiaustųjų matyti visą pasaulį už teritorijos ribų kaip priešą, neleisti jam prisirtinti ir sustiprinti savo pozicijų, atkirsti save nuo vertybių ir galimybių, kurios tyro išorėje. O savo teritorijoje stiprinti karinę hierarchiją, grįstą aklu paklusnumu ir netolerancija kritiškumui“, – rašė L. Kolakowskis.

Reikia pabrėžti, kad geležinė uždanga dažnai traktuojama kaip sovietų ir jų pasiglemžtų teritorijų saviizoliacinis aktas. Suprask, gynybinę poziciją prieš Vakarų ekspansiją. Mano manymu, geležinė uždanga buvo ne kas kita, o naujojo puolimo pradžia. Pirmasis agresyvus žingsnis Šaltajame kare, įsikasant į apkasus ir paimant įkaitėmis daugybę savo valios išreikšti negalėjusių tautų.

Tai buvo bandymas perskelti pasaulį, aiškiai nusibrėžti savo poveikio zoną ir iš jos pradėti naująją ekspansiją, vedančią prie pasaulinio komunizmo triumfo, sovietinio žmogaus pranašumo įrodymo.

Kaip suprasta geležinės uždangos griūtis?

Nenuostabu, kad geležinės uždangos griūtis tarp Vakarų intelektualų buvo suprasta ne tik kaip komunizmo kapituliacija, bet ir kaip liberalios demokratijos pergalė. Sovietų primesta ideologijų varžytuvių koncepcija leido supaprastinti viską iki vienos iš konkuravusių pusių sėkmės ir naujojo dominavimo eros.

Ryškiausias toks optimizmo pavyzdys – neohegelininkas politikos filosofas Francisas Fukuyama, pagarsėjęs neatsargiu leptelėjimu apie vakarietiškos demokratijos triumfą ir istorijos pabaigą. Fukuyamą galime išteisinti, manydami, kad istorija, kaip didžiųjų politinių ideologijų kova, išties pasiekė savo baigiamąjį tašką Berlyno sienos ir, pagaliau, Sovietų Sąjungos griūties akivaizdoje.

Sunku įsivaizduoti pasaulį, kuriame būtų sugrįžta prie panašių totalitarinių koncepcijų, kurių įgyvendinimui būtų aukojama dešimys milijonų gyvybių. Nacionalsocializmas, o vėliau ir komunizmas savo totalinėmis, absoliučių sistemų formomis nepasikartos. Bet ar tai reiškia, kad galime konstatuoti liberaliosios demokratijos triumfą? Ar demokratijos projektas neišvengiamai išsipildys šalyse, patyrusiose okupacinį periodą, kultūrines represijas ir etninius valymus?

Ženkla, kad Vakarų intelektualų optimizmas dėl liberaliosios demokratijos sklaidos, gerokai perdėtas, pasirodė iškart po geležinės uždangos

griūtis. Praktiškai visos posovietinės valstybės išgyveno laukinio kapitalizmo periodą, staigią ekonominių ir socialinių sanklodų kaitą.

Kiek mažiau įžvelgiamos, bet dar paveikesnės, buvo kultūrinės ir psichologinės tranzicijos, bandymai iš naujo rašyti istorinius naratyvus, susitaikyti su istorinėmis skriaudomis, susigyventi su iki tol dalyvavimo teisės neturėjusiomis socialinėmis grupėmis.

Staiga liberalios demokratijos triumfas ir asmeninių ir visuomeninių laisvių ir atsakomybių banga tapo komplikuoju procesu. Kai kurios valstybės su šiuo procesu susitvarkė be skausmingesnių pasekmių, o kai kuriose demokratijos projektas iki šiol yra įgyvendinamas revoliucijų ir geopolitinių grėsmių fone. Dalis geležinės uždangos nuo Vakarų atskirtų valstybių tapo Europos Sąjungos ir NATO narėmis, o dalis vis dar abejingai tūno šios uždangos šešėlyje arba laukia savo eilės, bandydamos išsaugoti suverenumą ir atsilaikyti prieš nuolatines provokacijas ir bandymus įtraukti atgal į senąsias poveikio zonas.

Taigi geležinės uždangos griūtis, naiviai suprasta kaip problemos sprendimas, tapo naujų procesų katalizatoriumi. Demokratijos triumfo pažadas pamažu virto nerimu ir tyliais perspėjimais, kad demokratiją ir individo laisvę turime saugoti kasdienėje kovoje su tais, kurie bando pasiūlyti lengvesnių ar įspūdingesnių permainų galimybes.

Kokiame pasaulyje gyvename?

Konstatavę tai, kad optimistinis liberaliosios demokratijos sklaidos scenarijus neišsipildė, galime pažvelgti į dabartį. Geležinės uždangos griūtis prapletė vakarietiško pasaulio ribas. Dalis valstybių, tokių kaip Lietuva, sugrįžo į vakarietiškos kultūros erdvę.

Globalizacija, informacinės technologijos, vis didesnė interneto sklaida apskritai išplėtė vakarietiškos kultūros ribas ir, bent jau žvelgiant paviršutiniškai, leido jai įsigalėti. Net ir komunistinę savo formą išlaikiusi Kinija ar ypač atsargiai į Vakarų poveikį žiūrintys arabų kraštai perima vakarietiško gyvenimo įpročius.

Paradoksalu, bet tokioje dominuonančioje vakarietiškos kultūros ir globalizmo atmosferoje vis daugiau intelektualų prabyla apie geopolitinį Vakarų silpnumą ar tiesiog Vakarų krizę.

Šio silpnumo priežastys labai kompleksinės. Pirmiausia, Vakarų pasaulio valstybės vis labiau praranda savo ekonominį dominavimą. Ilgai aptarinėtas Kinijos ekonomikos sprogytas tapo ilgalaikiu augimo procesu,

leidžiančiu stoti į lygiavertį prekybos karą su JAV ar diktuoti savo sąlygas ne tik Afrikos ar Pietų Amerikos žemynuose, bet ir Europoje.

Karine prasme Vakarai vis dar gali kliautis NATO galybe, tačiau ją vis labiau ardo ne tik savo gyventojų sąskaitą karinius pajėgumus didinančios autoritarinio tipo valstybės, bet ir vidiniai nesutarimai.

Krizė ir permainų būtinybė NATO vadovų pokalbiuose buvo minima dar prieš Donaldo Trumpo išrinkimą. Apie būtinybę didinti gynybai leidžiamas lėšas ir permąstyti gynybinius planus savo paskutinėje kalboje Varšuvoje dėstė ir Barackas Obama.

Pačiose Vakarų valstybėse ekonominės krizės ir didėjantis nerimas dėl socialinių pokyčių sukėlė protestus. Nuo milžiniškos skolos naštos slegiamų ir mažai Europos Sąjungos supratingumo gavusių graikų iki „Brexit“ kelią pasirinkusių britų. Nuo savanoriškai nuo liberalios demokratijos sukančių vengrų iki savo vietą Vokietijos ir Prancūzijos diarchijoje bandančių išsikvoti lenkų. Vakarų pasaulio valstybės stokoja vienybės ir savo viduje, ir įvairių organizacijų formatuose.

Šiuos vidinius iššūkius dar labiau kaitina ir savo provokacijomis ir įvairiomis grėsmės išraiškomis stiprina Rusija ar Kinija.

Kartu Vakarų pasaulis priverstas ieškoti sutarimo ir dėl įvairių globalių problemų sprendimo. Būtent vakariečiai turi pakelti didžiausią našta klimato kaitos stabdymo procese, jiems tenka atsakyti į humanitarines krizes, moderuoti karinius konfliktus regionuose, gerokai nutolusiose nuo jų poveikio zonų.

Taigi vidinės problemos, išorinės grėsmės ir globalios atsakomybės našta vis labiau alina liberalios demokratijos valstybes. Kartu ir įskelia abejonę, ar toks globalus požiūris ir liberalių vertybių atstovavimas vakariečiam išties naudingas?

Atsiribojimo nuotaikas galime įžvelgti ir amerikiečių prezidento pasirinkime, ir britų žingsnyje iš Europos Sąjungos. Naujojo kelio paieškos vis dažniau aptarinėjamos ir Vidurio Europoje, ypač savotiškas demokratijos interpretacijas pateikiančioje Vengrijoje.

Visa ši aplinka tik dar kartą patvirtina, kad liberalios demokratijos triumfo klausimas jau seniausiai pastumtas į šoną. Galima pradėti klausti kitaip, ar liberali demokratija turi ateitį?

Savo trumpame demokratijos pamokų rinkinyje amerikiečių istorikas Timothy'is Snyderis rašė: „Mums galbūt norisi manyti, kad mūsų

demokratinis paveldas apsaugo mus nuo tokių grėsmių. Tai klaidingas refleksas. Iš tiesų, precedentas, kurį tėvai kūrėjai mums nustatė, reikalauja, jog tyrinėtume istoriją tam, kad suprastume galias tironijos ištakas ir apmąstytume tinkamus atsakus jai.“

Kodėl kalbame apie Europos saulėlydį?

Europos saulėlydžio motyvą pasirinkau neatsitiktinai. Tai ne tik nuorodą į Oswaldo Spenglerio civilizacijos vystymosi teoriją, bet ir motyvas, leidžiantis užčiuopti tęstinumą.

Dar XX amžiaus pradžioje dominuojančiu žemynu buvusi Europa, siūlydavusi kryptis ne tik geopolitiniuose, bet ir kultūriniuose procesuose, pamažu praranda savo galią. Jei prieš keliasdešimt metų amerikiečių rašytojai galėjo pajuokti europietiškos kultūros sąstingį, tai dabar Europa sensta net ir fiziškai.

Demografiniai duomenys nedėkingi daugeliui Europos valstybių. Europa praranda galią pasaulio ekonomikoje, pasaulio politikoje, Europa pamažu praranda ir lyderystę Vakarų pasaulyje. Afrikos ar Azijos demografinių sprogimų, jų ekonominio potencialo kontekste europiečiai atrodo lyg važiuojantys automobilyje, kuriame pamažu senka kuras. Automobilis galiausiai pasmerktas sustoti. Arba atrasti naujų impulsų judėjimui šaltinių.

Spengleris savo avantiūristiškoje civilizacijų raidos scheme žiemos etapą aprašo kaip miesto civilizacijos sustingimą ir tikėjimo praradimą. Įsivyrąja mokslinių aiškinimų diktatas, naudos siekis ir sėkmės kultas. Meną ir kūrybinį polėkį pakeičia inertiškas bėgiojimas prie nuolat kintančių mados objektų.

Politikoje išryškėja turtingųjų galia, socialinė atskirtis plečiasi, o galimybes keisti tikrovę politiniais sprendimais pražudo biurokratinis aparatas, išsiplėtęs iki patį save išlaikančios sistemos ribų.

Ir iš tiesų, Spenglerio piešiamus mirštančios civilizacijos vaizdinius galime lengvai įžvelgti dabartyje. Nuo kapitalistinio turto auginimo principo ir materialinės vertės išraiškos įsigalėjimo iki sudėtingų politinių sprendimų, užstrigančių ir vėl išjudinamų Europos Sąjungos, Briuselio biurokratiniame aparate.

Europa patiria labai daug vidinių iššūkių ir sunkiai permąsto savo tapatybę. Ji sunkiai prisitaiko prie pokyčių, tačiau ar tai galima vadinti saulėlydžiu? Ar Europa politine, kultūrine, socialine prasme neturi atsakymų? Ar turime laukti užtemimo?

O galbūt saulėlydžio metafora mums, kaip tam Davido Hume'o stebėtojui, yra nuoroda į tai, kad dabar tiesiog reikia tikėtis naujo saulėtekio?

Ar mūsų amžių persmelkė nuovargis?

Jei civilizacijos kontekste mes galime įžvelgti saulėlydžio ženklų, tai individo gyvenimą dabartyje labiausiai persmelkia nuovargis. Nuovargio ženklus galime pastebėti ne tik psichologinių problemų, nemigos ar persidirbimo atvejuose. Nuovargis tvyro ir fiziniame, ir protiniame lygmenyje.

Nuo interneto patarimų, kaip užmigti ir išsimiegoti naktį iki akademi-
nių diskusijų, bandančių nuolat sukti ratus aplink tas pačias problemas.

Beprotiškas informacijos srautas, perduodamas daugybės naujausių technologijų, vis labiau menkstantis gebėjimas sutelkti dėmesį, organizuoti laiką ir darbus. Besiplečiantis triukšmo ir vaizdų fonas. Visuomenės reikalavimai ir vis dažniau savanoriškai prarandamas privatumas, viešosios erdvės plėtra.

Nuomonių ir reakcijų srautas, kuris įpareigoja dalyvauti socialinėse medijose, patvirtinti savo tapatybę ir nepaliaujamai ją postuliuoti, perkuriant, kad išliktum įdomiu tave stebinčiam ratui.

Vis sunkiau apibrėžiamas santykis tarp virtualumo ir tikrovės. Tikrų potyrių, jausmų, pokalbių paieška. O nesuradus – bandymas juos simuliuoti ar tiesiog jų būtinybės paneigimas.

Bandantis neatsilikti nuo šios tikrovės žmogus neišvengiamai patiria nuovargį, vedantį į abejingumą, resignaciją. Intelektualas tokioje visuomenėje turi tris aiškesnius pasirinkimus. Bandymą atsiriboti, bandymą dalyvauti arba bandymą balansuoti ir atrasti nuosaikų žiūros ir vertinimo tašką.

Vakaruose vis dažniau sutinkame antrąjį, pavargusio ir bandančio spėti su informacijos ir nuomonių srautu intelektualo atvejį. Jis bando likti aktualus, bando dalyvauti socialinių medijų diskusijose, pasisakyti visose galimose viešosios erdvės platformose, tampa nuomonių rinkos dalimi, bandydamas patenkinti visus galimus visuomenės poreikius ir nesustabdyti įsivaizduojamo Apšvietos progreso.

Intelektualų nuovargis tampa ir bendrojo nuovargio dalimi. Visuomenės nenori ir nesitiki filosofinių klausimų. Juo labiau – filosofinių atsakymų. Įsigali vokiečių filosofo Peterio Sloterdijko užčiuoptas ir aprašytas ciniškasis protas, neturintis ir nieieškantis moralinių skirčių ir vertinimų. Net ir ypač dideliais kiekiais gaminama kultūros, politikos, visuomenės ydų kritika vis labiau praranda savo galią.

„Jeigu nepasitenkinimas kultūroje yra tai, kas inspiruoja kritiką, tai mūsų laikas yra labiausiai jai palankus. Tačiau niekada kritinis impulsas nebuvo labiau linkęs pasiduoti neaiškiems dirginimams. Įtampa tarp to, ką norima „kritikuoti“, ir to, kas yra „kritikuotina“, tokia didelė, kad mūsų mąstymas greičiau darosi per daug niūrus, o ne tikslus. Joks mąstymas nebesuspėja su problemišku. Iš čia ir kritikos negalia. Abejingumas visoms problemoms susijęs su nuojauta to, kas būtų, jeigu būtų iki jų priaugta. Kadangi viskas pasidarė problemiška, tai viskas kažkaip ir nesvarbu“, – diagnozavo Sloterdijkas.

Apibendrinę dabarties situaciją ir pasaulį, susiformavusį po geležinės uždangos griūties, turėčiau pateikti jums atsakymą, į labiausiai intriguojantį klausimą – ar tokia uždanga galima dabartyje?

Bet prieš tai du su šiuo atsakymu susiję anekdotai.

Pirmasis. Prie Berlyno sienos nuobodžiai vaikštinėja du rytų vokiečiai sargybiniai. Vienas jų staiga sustoja prie kito ir klausia: „Ar tu galvoji tą patį, ką ir aš?“. Kitas atsako: „Taip!“. „Taigi tu suiimtas!“, – atsako kolega.

Antrasis. Prie Berlyno sienos vidury nakties prieina žmogus su paslaptingu lagaminu, vesdamasis dviratį. Sargas jį sustabdo ir tuojau pat paprašo parodyti lagaminą. Žmogus atidaro, o ten smėlio krūva. Sargas pakapsto, išrausia, bet nieko neranda. „Gera, eik toliau“, – sako žmogui.

Kitą naktį pasikartoja tas pats scenarijus. Vėl prieina žmogus su dviračiu, nešinas keistu lagaminu. Vėl sargybinis atidaro jį ir vėl ten smėlio krūva. Iškuičia, nieko neranda ir praleidžia. Tas žmogus, vedinas dviračiu ir nešantis lagaminą, pasirodo kiekvieną naktį trejus metus.

Pagaliau Berlyno sieną griūva, Vokietijos susijungia ir žmonių likimai pasikeičia. Buvęs sargas tampa barmenu ir pilsto alų viename Berlyno bare. Vieną vakarą į barą užsuka tas paslaptinis žmogus. Barmenas, buvęs sargybinis, tuojau jį pastebi, pasikviečia ir sako: „Galėsi gerti kiek nori mano baro alaus, tik pasakyk man, kurių velnių tu tampei tą smėlį lagamine į kitą sienos pusę?“. Žmogus pasižiūri į jį, gurkšteli alaus iš bokalo ir sako: „Kodėl smėlį? Aš gabenau vogtus dviračius.“

Kur vyksta didžioji kova už žmonių protus?

Kaip jau ir minėjau, kalbėdamas apie istorijos pabaigos motyvą, didžioji ideologijų kova sunkiai įsivaizduojama tokia forma, kuria ji pasireiškė XX amžiuje. Dar sunkiau galėtume įsivaizduoti fizinę sieną, galinčią atskirti tokį kiekį žmonių, kokį dar prieš tris dešimtmečius skyrė Berlyno sieną.

Globaliame pasaulyje fizinės skirtys ir barjerai tampa labai retu reiškiniu. Net ir JAV prezidento žadama grandiozinė siena su Meksika niekada neužtikrins visiškos atskirties ar absoliutaus saugumo.

Didžiosios kovos apkasai dabar sunkiai atrandami ir išskiriami. Bet surasti naujos sienos kontūrus mes galime sugrįžę prie tikrosios geležinės uždangos skirties, kurios aktualumas nepranyksta ir šiandien.

Liberali demokratija arba atvira visuomenė nebeprivalo konkuruoti su totalitariniais režimais, tačiau tai nereiškia, kad sumažėjo jos priešų. Į naujųjų priešų gretas įsiliejo ir žlugusių sistemų simpatikai, ir nebūtos praeities nostalgikai, ir naujųjų didžiųjų sistemų ar naujosios tvarkos apologetai.

Kirsdamas senąją geležinę uždangą Gabrielis Garcia Marquezas labiausiai stebėjosi, kad ši, pasak jo, nei geležinė, nei uždanga. „Tiesiog užkardas raudonais ir baltais dryžiais, kaip paprastai išmarginti kirpyklų skelbimai. Tris mėnesius pabuvojęs kitoje pasaulio pusėje, supratau, jog visiška nesąmonė įsivaizduoti, kad geležinė uždanga išties geležinė“, – savo atsiminimuose rašė garsusis Pietų Amerikos rašytojas. Šis jo pastebėjimas tik patvirtina, kad net ir garsioji geležinė uždanga visų pirma stabdė ne kaip fizinis barjeras, o kaip sukurtas psichologinis riboženklis. Grėsminga linija, už kurios draustini ir ydingi vakarietiško gyvenimo malonumai.

Naujoji dabarties siena turėtų atriboti požiūrius į individo laisvę, žmogaus teises ir visuomenės atvirumą. Vienoje pusėje liberaliomis vertybėmis, pagarba individui ir visuomenės susitarimu grįstas požiūris, kitame siūlymas visa tai sunaikinti ir pereiti į žavingų galios žaidimų lauką, pasinerti į takiojo blogio srautus.

Mano manymu, ši skirtis aiškiausiai išsiskleidžia ne ekonomikoje ir net ne politikoje, o informacijos erdvėje. Jei ieškotume naujos saviizoliacijos galimybes, naujų jos apraiškų, tai pirmiausia galėtume nurodyti į viešąją erdvę.

Tokiose valstybėse kaip Rusija ar Kinija, ekonominis, socialinis, net ir politinis gyvenimas gali simuliuoti liberalių demokratijų veikimo metodus, bet viešojoje erdvėje tvyro kontrolės, cenzūros ir nuobaudų dvasia.

Interneto sprogdymas ir viešosios erdvės plėtra lyg ir leidžia reikštis, kurti vakarietiško tipo socialinių medijų platformas, dalyvauti viešojoje erdvėje, tačiau autoritarinėse valstybėse šį dalyvavimą lydi nuolatinis Didžiojo Brolio sekimas. Nuolatinė baimė reikšti savo mintis, baimė dėl padėties visuomenėje, Kinijos atveju, socialinio kredito kaupimas ir valstybės išmaldos forma teikiamos individualios laisvės.

Informacija, kaupiami asmens duomenys ir viešoji reputacija – tai, kuo valdo naujosios liberaliai demokratijai priešiškos jėgos. Jų tikslas apriboti individo raišką ir patikėti, kad vienintelis kasdienio patogumo garantas yra paklusnumas tiems, kurių rankose valdžia.

Jei ieškote naujosios geležinės uždangos, tai stebėkite informacinę erdvę. Ji nuolat judinama ir stumiama, kartais sustatant savo bastionus net ir vakarietiško pasaulio pusėje. Naujieji šios sienos kaliniai yra tie, kurie savanoriškai apsigyvena jais manipuliuojančios informacinės erdvės burbule ir pasiryžę neigti tikrovę ir faktus dėl patogesnio gyvenimo.

Kokia yra naujoji kova?

Kovos principas išliko tas pats. Liberaliomis vertybėmis, demokratija, visuomenės atvirumu tikintys individai, bendruomenės ir tautos susiduria su tais, kurie nėra patenkinti alternatyvos galimybe. Skirtis nebėra taip aiškiai apibrėžiama, kaip tai buvo galima nurodyti duriant pirštu į Rytų ar Vakarų Berlyną.

Geopolitinė kaita, iššūkiškai vakarietiškomis tarptautinėms organizacijoms rodo, kad ši liberalios demokratijos kova su jos priešais nebeturi aiškių sienų ar ribų. Prie vienos ar kitos pusės gali jungtis ne tik individai, bet bendruomenės ir net valstybės.

Kol vieni bando sunaikinti susitarimais, teisės principais, diplomatija grįstą pasaulio tvarką, kiti intuityviai jaučia, kad privalo išsaugoti tikėjamą sistemą, suteikiančią laisvę ir galimybę dalyvauti visiems, o valstybėms padeda užtikrinti savo suverenumą.

Kol vieni skelbia, kad po saulėlydžio neišvengiamai gresia užtemimas ir jo šešėlyje ragina sugrįžti prie senųjų valdymo formų ar tiesiog atsiduoti galios žaidimams, kiti tiki saulėtekio, naujo susitarimo ar tiesiog žmogiškumo galimybe.

Geležinė uždanga daug paslankesnė ir vis sunkiau užčiuopiama, kaip ir takusis blogis, ji prasiskverbia į naujas teritorijas, naujas žemes, naujas širdis, tačiau kova dėl žmogaus esmės, jo teisių ir laisvių, dėl atviros visuomenės ir valstybių laisvės spręsti išlieka ta pati.